

Elena-Maria Schatz

Catalogul colecției de incunabule

București, Biblioteca Națională a României, 1995

Lector dr. Gheorghe Buluță

Cercetarea incunabilelor presupune, după cum se știe, o foarte completă și temeinică specializare, implicând cunoașterea limbilor clasice, a istoriei cărții și a instrumentelor de identificare și descriere, cataloage și bibliografii. Din acest motiv cataloagele de incunabule apar destul de rar. După "Catalogul colecției de incunabule din Biblioteca Muzeului Bruckenthal" (de Veturia Jugăreanu, 1969), "Catalogul incunabilelor din Biblioteca Academiei Române" (de Livia Bacăru, 1970), "Catalogul incunabilelor din Biblioteca Teleki-Bolyai" (de L. Fikk și L. Bálazs, 1971) și "Catalogul incunabilelor din Biblioteca Centrală Universitară Cluj-Napoca" (de Elena Mosora și Doina Hanga, 1979) a apărut cu 1995 pe copertă *Catalogul colecției de incunabule din Biblioteca Națională a României*, realizat de Elena Maria Schatz. Autoarea a publicat de altfel mai multe studii și articole referitoare la incunabule, din 1979 încoace ("Colecția de incunabule a Bibliotecii Centrale de Stat", "Ediții din secolul al XV-lea ale lucrărilor lui Aristotel existente în România, în lumina cerințelor Catalogului colectiv al incunabilelor", "Ediții din secolul al XV-lea ale operelor lui Giovanni Boccaccio", "Incunabule << Ex biblioteca Constantin Karadja >> în colecția Bibliotecii Naționale a României", "Tipărituri Koberger în colecțiile de incunabule din România").

Dedicat "memoriei marelui colecționar și bibliolog român Constantin Karadja", acest catalog este un excelent demers de sistematizare și descriere a unui fond valoros și până acum nevalorificat pe deplin. Lucrarea cuprinde numai incunabule deținute de Biblioteca Națională în cadrul Colecțiilor speciale, urmând ca cele aflate la filiala Batthyaneum de la Alba Iulia, să facă obiectul unui alt demers, aducând la zi inventarul și descrierile mai vechi ale lui Petrus Klusár din "Catalogus incunabulorum Bibliothecae Battyányanae", Szeged, 1965. Volumul se deschide cu un "Scurt istoric al colecției de incunabule a Bibliotecii Naționale a României", colecție a cărei constituire a început în 1956 și în care au intrat piese din diverse surse, de la fostul Muzeu Alexandre Saint-Georges, din fondurile Bibliotecii "Ion I. C. Brătianu", de la fosta școală Română din Franța, de la Fontenay-aux-Roses (24 de incunabule preluate în 1956), colecțiile fiind îmbogățite ulterior prin achiziții de la Anticariat (67 incunabule între 1956 și 1994), donații de la Protopopiatul Romano Catolic Oradea (11 incunabule în 1882) și preluări de la Fondul de Stat al Cărții și Rezerva Națională de Carte (38 incunabule între 1057-1964 și, respectiv, 1 incunabul în 1988). Față de sursele de constituire, indexul posesorilor este mai cuprinzător și semnificativ prin indentificarea ex-librisurilor unor personalități precum Marc-Antonio Borghese, prinț de Sulmona și grande de Spania, arhiepiscopul francez Jacques de Janson Toussaint de Forbin, bibliofilii englezi Michael Wodhul și Charles Whibley, abatele Cornelius Strauch de la mănăstirea austriacă din Lilienfeld, posesoare a unei celebre biblioteci. Un incunabul de la 1490, provenit din biblioteca lui Ion I. C. Brătianu, cuprinzând opera filosofică a lui Lucius Annaeus Seneca, are valoroase adnotări manuscrise datorate cardinalului Pietro Bembo (1470-1547).

Scurtul istoric (în română și engleză) cuprinde și prezentarea activității lui Constantin I. Karadja, marele colecționar și cercetător de incunabule, "singurul român care a lucrat la Gesamtkatalog der Wiegendrucke" și care, sub

îndrumarea lui Konrad Haebler, întemeietorul Comisiei pentru catalogul colectiv al incunabilelor, a alcătuit în 1937 "Lista incunabilelor din România" ce inventaria 1.471 incunabile. În biblioteca sa de la Grumăzești se aflau, conform acestei liste, 70 de incunabile. Azi, doar 34 sunt în colecțiile Bibliotecii Naționale. Constantin I. Karadja a adunat și valorificat științific, așa cum spunea în 1946 generalul Radu Rosetti, directorul Bibliotecii Academiei Române, la alegerea marelui bibliofil ca membru de onoare al Academiei, o "bibliotecă bogată de incunabile, de colecții rare și de studii asupra trecutului nostru, de cel mai mare folos pentru cercetările istorice". Elena-Maria Schatz arată că pe exemplarele care i-au aparținut, Constantin I. Karadja a făcut numeroase însemnări cu caracter bibliografic, cele mai valoroase fiind cele referitoare la conținut, la raritatea exemplarelor și la proveniența acestora. Aprecierile autoarei catalogului privind activitatea de colecționar și de bibliofil a lui Constantin I. Karadja, bazate pe analiza și descrierea incunabilelor din colecția sa, întregesc paginile dedicate acestuia de alți cercetători: Dan Simonescu ("Un mare bibliolog român: Constantin I. Karadja", 1971 și 1972), Ariana Ștefănescu-Mitu ("Constantin I. Karadja, bibliofil și bibliolog. Noi contribuții", 1985), Georgeta Penelea-Filitti și Lia Brad-Chisacof ("Comorile unei arhive", 1996).

Nota asupra ediției explică structurarea lucrării, elementele descrise, criteriile de selecție a trimerilor. Redactarea catalogului a avut în vedere modelul tradițional al acestui gen de lucrări, urmând pentru elementele de punctuație și ordonarea informațiilor în zona notelor normativul "Descrierea monografică a documentelor. Publicații monografice vechi" (STAS12629/4-88), dar bazându-se pe bogata experiență personală a autoarei, sintetizată, spre exemplu, într-un serial de nouă articole scris împreună cu Mariana Iova și publicat în revista "Biblioteca", 1980-1982 - "Norme privind catalogarea cărții vechi".

Bibliografia ce urmează notei asupra ediției oferă o imagine cuprinzătoare a ariei de cercetare ce interesează domeniul incunabilelor. Problematika istorică și culturală a primelor produse ale tiparului european din al XV-lea secol a tentat pe mulți cercetători români, unii prezenți în bibliografia lucrării: Pavel Binder ("Incunabilele păstrate în bibliotecile documentare din sud-estul Transilvaniei - exclusiv Biblioteca Bruckenthal din Sibiu", 1972), M.Bodinger ("Catalogul cărții rare și prețioase din Biblioteca Centrală Universitară din Iași", 1974), Cătălin Ionuș ("Colecția de incunabile a Bibliotecii Județene Arad", 1976), I.Lenghel ("Incunabilele Bibliotecii Județene Oradea", 1975), Ion Mărunțelu, Sorina Codreanu și Florica Carapcea ("Cartea străină veche, 1472-1700, în Biblioteca << V.A.Urechea >> din Galați", 1975). Având în vedere caracterul didactic al acestei recenzii considerăm util să semnalăm încă câteva lucrări având ca subiect incunabilele din bibliotecile românești: Dan Simonescu, "Cercetări românești despre incunabile", 1967 (în "Probleme de bibliologie", 19655); "Incunabula in România", 1976 (în "The Book Collector"); "Inkunabeln in rumänischen Bibliotheken, 1979 (în "Zentralblatt für Bibliothekswesen"); Corneliu Dima-Drăgan, "Incunables français en roumanie", 1975 (în "Bulletin du Bibliophile"); "Anciens rapports bibliophiles roumano-suisse", 1976 ("Librarium"); "La diffusion des incunables en Roumanie aux XV-e - XVI-e siècles", 1976 (în "Gutenberg-Jahrbuch").

Conținutul unor incunabile, înfățișând adesea direct evenimente din vechea noastră istorie, cum ar fi lucrările papei Pius al II-lea (Eneas Sylvius Piccolomini), care cuprind referiri la latinitatea poporului român, ale cronicarului Jörg von Nürnberg, cu bogate știri despre luptele lui Ștefan cel Mare, cronica lui Hartman Schedel sau chiar simpla trimitere la popor și țară, cum este cea mai veche mențiune a Daciei într-o tipăritură europeană a secolului al XV-lea ("vestitul Türkenkalender din anul 1454"), furnizează informații istorice

importante, citite cu interes în diferite epoci și păstrate în colecții umaniste românești până în zilele noastre. (Semnificative sunt în acest sens studiile lui Constantin I. Karadja: "Incunabule ce vorbesc despre țara noastră", 1925; "Cea mai veche mențiune a Daciei în tipar"; "Cronica lui Jörg von Nürnberg", 1941).

Descrierea incunabilelor acoperă cea mai mare parte a volumului (circa 90 de pagini din totalul de 268). Această secțiune înregistrează și prezintă 141 de incunabule, cel mai vechi datând din 1471, provenite din renumite centre tipografice ale Europei (Augsburg, Basel, Bologna, Brescia, Brno, Cremona, Ferrara, Florența, Hagenau, Heidelberg, Köln, Leipzig, Louvain, Mainz, Mantova, Memmingen, Milano, Modena, Nürnberg, Paris, Roma, Strasbourg, Treviso, Ulm, Veneția, Vicenza). Cercetătorii pot avea astfel la îndemână un repertoriu ce conține numeroase informații istorice și culturale.

Sunt prezentate și câteva incunabule aflate în colecția Bibliotecii Naționale sub formă de fotocopii și facsimile. Dintre acestea șapte incunabule reproduc povestirile despre Vlad Țepeș și constituie un semnificativ capitol de interferențe politice și culturale. Cele mai vechi ediții cunoscute ale scrierii "Istoria voievodului Dracula" au apărut în 1485, 1488 la Nürnberg și Lübeck. (Constantin I. Karadja, a folosit aceste fotocopii din colecția sa ca material documentar valorificat în studiile: "Incunabulele povestind despre cruzimea lui Vlad Țepeș", 1931 și "Die ältesten gedruckten Quellen zur Geschichte der Rumanien", 1934). Cercetări recente arată că "Istoria lui Vlad Țepeș" a fost tipărită mult mai devreme. Comparația textelor editate și a manuscriselor cunoscute relevă existența unui prototip comun, pus în circulație în anul 1463, la Viena, de către forțe politice ostile voievodului român și interesate de discreditarea sa pe plan european (vezi studiul lui Matei Cazacu, "<< Geschichte Dracole waide >>.Un incunabule imprimé à Vienne en 1463", 1982, extras din "Bibliothèque de l'Ecole des Chartes").

Foarte util este aparatul de indexuri (general, al editorilor științifici, comentatorilor, corectorilor, locurilor de tipărire, tipografilor, mărcilor tipografice, librarilor și editorilor comerciali, cronologic, al posesorilor, al surselor de constituire a colecției), precum și tabelele de concordanțe bibliografice.

Ultima parte a volumului conține o serie de ilustrații; din păcate însă calitatea tiparului lipsește reproducerea lor de acuratețe.

În note asupra ediției autoarea arată că "fiecare din cele 141 incunabule descrise în catalog au fost controlate în 32 de cataloage" (cuprinse în bibliografie), iar pentru identificări s-a ajuns "uneori până la 16 cataloage pentru un titlu", mărturie a efortului depus pentru realizarea lucrării. La majoritatea autorilor au fost menționate, pe cât posibil, datele între care au trăit și o scurtă prezentare a activității, iar la lucrările necunoscute sau foarte rare s-a dat descrierea completă, cu toate elementele de identificare.

Catalogul arată difuzarea și circulația incunabulelor la noi și prezența unor asemenea cărți prețioase în biblioteci particulare românești precum a lui Constantin Argetoianu, Ion I. Brătianu, Al. C. Cantacuzino, Constantin I. Karadja, Anghel Pomescu, Al. Saint Georges, Barbu Slătineanu, Alexandru Tzigara-Samurcaș.

Pentru cercetătorii în domeniul istoriei cărții și culturii, pentru bibliotecarii specializați și studenții Secției de Bibliologie și Știința Informării, *Catalogul colecției de incunabule din Biblioteca Națională a României*, datorat doamnei Elena-Maria Schatz, este o sursă de informare de un real ajutor și valoare, un model de travaliu intelectual ce urmează să își releve utilitatea de acum înainte. "Dezvăluirea călătoriilor și aventurilor trăite de aceste venerabile martore ale ultimilor 500 de ani de istorie europeană - conchide autoarea catalogului - este, uneori pasionată și, cel mai adesea, plină de învățăminte".